

WAAR BLIJFT DE HUMOR?

27 oktober 1972

L.S. Goedenavond, vrienden.

Door een technische onvolkomenheid werd de lezing van 13 oktober niet op de band vastgelegd. Het was dus onmogelijk een verslag van de bijeenkomst te maken. Hierdoor hebt u de vorige week geen 'Stem van Gene Zijde' ontvangen. Wij bieden u hiervoor onze excuses aan.
Red.

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. Ons onderwerp van heden moet van meer actuele aard zijn. Ik zou mij dan met u af willen vragen:

WAAR BLIJFT DE HUMOR?

Een van de dingen, die mij in uw leven van alle dag opvalt is het feit, dat er tegenwoordig maar heel weinig humor is. Vroeger konden de mensen nog eens lachen om zichzelf. Tegenwoordig lachen zij alleen om anderen of om situaties, die zo stupide zijn, dat de kinderen van mijn dagen het maar flauw zouden vinden.

Ik vraag mij af hoe dit komt. Zou er misschien iets aan het veranderen zijn in de mentaliteit van de mensen? Men hoort bv. heel wat gewichtige praat over het socialistisch partijcongres en het voor of tegen van een Biesheuvel, die naar men meent, toekomstige kabinetten zou willen belasten met zijn plannen. Toch zou je dit alles m.i. kunnen samenvatten met: Ene den Uyl hoopt dat een Biesheuvel tot een molshoop wordt. Waarin zowel de toestand als een belachelijk aspect daarvan op prettige wijze tot uitdrukking wordt gebracht.

Wanneer bepaalde katholieke kerken ertoe overgaan zowel Nederlandse als Latijnse missen te lezen, zou ik dit willen omschrijven als: missen in keuze-assortiment.. Wat kort en duidelijk is. Wanneer ik zie, hoe druk de mensen zich soms maken over de vraag of een mis nu in het Nederlands of in het Latijn moet worden gelezen, vraag ik mij toch af of ook zij niet hun gevoel voor betrekkelijkheid en humor niet ergens kwijt zijn geraakt. Als je sommigen hoort, lijkt het wel of God alleen maar Latijn kan verstaan....

Anderen beweren in dodelijke ernst, dat men een alternatieve maatschappij tot werkelijkheid dient te maken. Maar zij begrijpen niet dat de huidige maatschappij reeds een alternatief is voor hetgeen zij willen. Bovendien zou ik hen willen vragen of zij wel beseffen dat zij met alle wapens strijden tegen zaken die je eenvoudig zou kunnen weglachen. Zeker, deze mensen voelden eens veel voor ludieke acties. Maar zij nemen zich en de wereld te zeer au sérieux om ook nu nog te blijven lachen.

Of dit alles actueel is? Volgens mij wel. Zelfspot is voor de mens zeer belangrijk, al is het maar omdat je de werkelijke situaties in de wereld gemakkelijker kunt begrijpen en voor anderen duidelijk opsommen, wanneer je begrijpt, hoe je zelf bent. Bovendien leer je veel met weinig woorden te zeggen. De toestand in de VS bv. kun je omschrijven met een: aan het verkiezingsdiner zit Nixon met een Thieu in zijn keel... Het is m.i. duidelijk en, zoals u demonstreert, kun je er dan ook nog even om lachen. Lachen maakt het leven niet alleen lichter, maar maakt het leven ook voor u weer meer aanvaardbaar. Je brengt bovendien op deze wijze meestal de zaken in perspectief.

Neem bv. het volgende, werkelijk in een krant gepubliceerde bericht: Tijdens een plotselinge actie voor het zuiver houden van het milieu werden door jongeren ruim 10.000 stencils aan voorbijgangers uitgedeeld. De gemeentereiniging had lange tijd nodig om de rommel weer op te ruimen.... Lach er eens om. Maar wie lacht nog om dergelijke zaken? Zelfs de humor in moppenvorm blijkt steeds zeldzamer te worden. Een goede mop schijnt volgens sommigen iets te zijn als: een man wordt bij een ongeval een oog uitgerukt. Hij vat het in zijn hand, beziet het verwonderd met zijn overgebleven oog en zegt: Laat ik nu nooit geweten hebben, dat ik zo scheel was... Wat, eerlijk gezegd, ik tamelijk sadistisch en onsmakelijk vind. Ik voel meer voor eenvoudiger grappen.

Twee Hagenaars spreken over hun vakantieplannen. De eerste vertelt met veel omhaal dat hij dit jaar naar Tanger gaat. De ander merkt op: Ik blijf in eigen stad om te kunnen genieten van onze eigen woestijn.... In dit geval is er een kritiek aanwezig op een werkelijk bestaande toestand, een gevoel voor het belachelijke en een zekere zelfspot. Dat is volgens mij humor. Bovendien zullen de mensen de hierin vervatte kritiek langer onthouden en beter verwerken, omdat zij er bij kunnen lachen.

Ik zou met dergelijke voorbeelden voort kunnen gaan. Ik wil er echter mee volstaan op te merken dat uw wereld wel ten onder schijnt te gaan aan een dodelijke ernst. Denk niet dat ik de avond verder wil blijven besteden aan het tappen van moppen. Waarbij opgemerkt zij, dat ik niet begrijp waarom moppen altijd getapt moeten worden. Waarschijnlijk gebruikt men deze uitdrukking omdat de meeste moppen eerst leuk zijn wanneer er voordien reeds voldoende getapt is. Het volgende meen ik echter werkelijk ernstig: Wanneer er problemen in deze wereld zijn, zie ik steeds weer de mensen zeer fanatiek stelling nemen, zodra zij zich daar bij betrokken voelen. Het gevolg is dat zij vechten, dan wel commissies benoemen om de zaak na te gaan. Wanneer die commissies eindelijk hun onderzoek hebben afgesloten, bestaat het probleem niet meer, dan is het reeds onbeheersbaar geworden. Toch schijnt eenieder dit normaal te vinden.

Wat zou u zeggen van een dokter die, geroepen bij een verkeersongeval, zich eerst eens bezig gaat houden met de vraag of de patiënt nu door een Mercedes of een Volkswagen is aangereden, zonder iets voor de patiënt te doen? Zou u er dan ook vrede mee hebben dat men stelt dat deze vraag eerst moet worden opgelost en vele deskundigen erbij worden geroepen, terwijl de patiënt doodbloedt? Toch zie ik steeds weer iets dergelijks gebeuren. De mensen zitten in nood. Eindelijk wordt dit opgemerkt, waarop men ijverig de oorzaken en de mogelijke oplossingen blijft bestuderen tot het te laat is geworden om voor de slachtoffers nog iets te doen. Wanneer men de zaken met wat meer gevoel voor betrekkelijkheid en wat meer humor zou aanpakken, zou men volgens mij directer reageren en ook heel wat meer bereiken, ondanks het feit dat er zo nu en dan wel dwaze situaties zouden ontstaan. Om deze laatsten zou men dan tezamen bovendien nog eens hartelijk kunnen lachen.

En toch zijn er zoveel werkelijk leuke dingen in uw dagen, waarom je werkelijk kunt lachen. Neem bv. de Nederlandse verkiezingen eens. Hierbij zijn rond 20 verschillende programma's ontworpen, die in andere woorden ongeveer hetzelfde beweren na te gaan streven, terwijl geen van de plannenmakers over de nodige middelen beschikt om ook maar iets waar te maken van hetgeen zij beweren te willen, zonder de mensen daarvoor veel meer af te nemen dan het geheel waard is. Men spreekt over politieke polarisatie. Men bedoelt volgens mij hiermee dat de kiezer stelling moet nemen. Als ik een kiezer was, zou ik het wel weten: Ik zou stelling nemen tegen al die gewichtigdoenerij, lachen om de politieke kunstenmakerij en zeggen: zoek het zelf maar uit, wanneer je maar van mij en mijn bezit afblijft. Trouwens: indien ik zou moeten kiezen zoals u, zou ik mijn stem waarschijnlijk geven aan iemand waarvan ik aanneem dat hij toch niet voldoende stemmen krijgt om een meerderheid te vormen of daarin mede te spelen. Kun je nog eens lachen, wanneer de groten hun verliezen tot feitelijke overwinningen verklaren en gelijktijdig laten zien, dat je je vaak doodlacht om de gewichtigdoenerij van al die lui.

Enige tijd is een gedeeltelijk professioneel collega van mij geweest, die tot lid werd van de gemeenteraad van Amsterdam.

Juist: Had je me maar. Hij zong bedelende altijd een liedje van Pisuisse en werd daarnaar genoemd. U meent dat dit een studentikoze apenstreek was? Goed. Maar u hebt te maken met mensen die u steeds weer voor aap houden. Ik zou zeggen: indien men ons steeds weer voor aap zet, laat ons dan deze heren eens een apestreek leveren. Mogelijk serveren zij ons dan een tijdlang wat minder apekool. De kans bestaat dan zelfs, dat de gewone man niet langer in de aap gelogeed is.

Ik vind uw verkiezingen ridicuul, omdat er niemand schijnt te zijn die bij zijn mooie plannen ook rekening houdt met de feiten. Zo weet eenieder wel, wat belangrijk is voor hem en wat hij de mensen wil aanbieden, maar niemand schijnt erover na te denken hoe zo iets werkelijk betaald moet worden. Niet middels enige administratieve maatregelen, maar middels heffingen. Aan de andere kant verwondert dit mij toch niet zo heel erg: de plannenmakers betalen immers het te duur of zelfs onmogelijk zijn van hun plannen niet, dat doet u wel voor hen. Realiseer je gewoon wat er werkelijk wordt gespeeld. Dan kies je verstandiger, maar kun je het niet nalaten te lachen om al die kolder. Ik zou zeggen: die heren nemen zichzelf al ernstig genoeg, dat hoeft u dus zelf niet meer te doen. Lach er maar eens om. Deze mensen doen alsof het wel en wee van de wereld werkelijk van hen afhangt. Laat zien, dat u het niet met hen eens bent en lach eens om hun pretenties. Mogelijk dat zij dan zelf het overdrevene, het belachelijke, het onmogelijke van een groot deel van hun plannen en pretenties gaan inzien.

Indien er voldoende mensen zouden zijn die er een grap van durven maken, die durven lachen, zo meen ik dat dit een gezond makende invloed zou hebben. Laat vooral uw regeerders ook uw medeleven blijken. Wanneer het er op lijkt dat Kamerleden overwerkt zijn, stuur hen een flesje ossenbloed. Dat versterkt, als zij het innemen en wanneer er genoeg mensen meedoen, kunnen de politici zich zelfs eens in bloed baden, zonder dat er iemand voor hoeft te bloeden tegen wil en dank. Ik kan begrijpen dat sommige mensen wel eens erg fel worden, wanneer zij bv. horen van de bombardementen van op Vietnam. Je zou het echter ook anders kunnen benaderen en zeggen: Amerikaanse producten worden steeds slechter, nu hebben zij zelfs al bommen, die alleen nog maar kunnen verdwalen. Mij lijkt een dergelijke benadering meer effectief dan alle opwinding.

Zeg de dingen duidelijk: Zeg bv.: de Nederlandse chemische industrie heeft heel wat afval geloosd, ontstaan door pogingen om een niet vervuilende vervuiler te vinden. Wanneer weer eens ergens een opslag van levensgevaarlijke zouten of gassen wordt ontdekt, adverteer eens: Binnenkort gaan wij allen naar de hemel, dankzij x.x.x. nv. Maar blijf er vrolijk bij, probeer te lachen, zelfs wanneer het vaak een lach ten koste van jezelf zal zijn. Ik heb vaak het gevoel dat de humor in deze dagen verloren gaat, omdat steeds meer mensen door anderen ernstig genomen willen worden en krampachtig bezig zijn succes te hebben. Zoek liever naar een leuke manier om iets te zeggen. Zeg desnoods iets als: Kamervoorzitter Van Tiel gaat heen. Nu krijgen wij zeker de Betuwe als opvolger. Lach! Het is zo hard nodig. Draai desnoods de zaken eens om en zeg dat op het Binnenhof de auto's worden weggevangen, omdat anders de ministeriële duiven niet meer vrij kunnen poepen.

Zoek relaties: Amsterdam had de Dam en de poppenkast, maar den Haag is de werkelijke hoofdstad en doet het beter met het Binnenhof en de Tweede Kamer..... Wat overigens niet van mij stamt. Zeg desnoods eens, dat de EEG voor ons de kosten betekent die voor andermans baat uitgaan. Op deze wijze kun je ook kritiek geven, maatschappijkritiek, economische kritiek enz. Maar je hebt veel meer kans om anderen je standpunt duidelijk te maken. En wees duidelijk.

Iemand had eens in zijn etalage een enkel pakje sigaretten uitgestald met een groot bord erbij: Werkelijke kostprijs 20 cent. Mijn werkelijke winst 5 cent. Uw prijs f1.75. Heel wat mensen hebben er om gelachen, anderen hebben zich geërgerd. Maar degene die het deed, had kennelijk gevoel voor humor: hij verkocht rustig verder, maar eenieder wist, waaraan hij toe was. Druk uw denkbeelden pakkend uit. Wanneer een kennis van u ook een auto heeft gekocht, informeer dan eens welwillend: Wat zie ik? Rij jij ook al in belasting?

De studenten krijgen geld om te studeren. Dat is goed, zolang zij studeren. Maar de meesten studeren niet zo lang. Het heffen van schoolgeld lijkt mij uit den boze, want de meesten moeten het later toch terughalen.... De arbeiders zijn verenigd in vakbonden, bestuurd door mensen die niet goed meer beseffen wat arbeiders eigenlijk zijn.

Geef uw opmerkingen en kritiek steeds een nuance mee, waardoor het u en anderen nog net mogelijk blijft er om te glimlachen. Zelfs wanneer wij reclame maken voor de Orde der Verdraagzamen kunnen wij haar beter aanbevelen als een groep, waarin de leden onderling strijden over de vraag, wie nu wel het verdraagzaamste is. Dan valt het tenminste niet zo tegen. Vele mensen zoeken geestelijke wijsheid, omdat zij aarzelen zelfs hun verstand te gebruiken. Wat niet alleen een mooie opmerking is, maar in vele gevallen nog waar is ook. Of bv.: Vele mensen zoeken hun lot in een horoscoop in de hoop zo hun ogen voor de werkelijkheid gesloten te kunnen houden. Wat ook vaak een feit is. Degene die hierom lacht, heeft een zeker gevoel voor humor. Galgenhumor desnoods. Maar zij hebben het vermogen te lachen, ook om zichzelf en desnoods om eigen ellende. Zoals de man die een been verloren had. Iemand vroeg hem, of het zo zich voortbewegen niet erg lastig was. Welneen, antwoorde de man, ik word nu maar aan één been moe.... Een dergelijke mop demonstreert dat in alles nog wel iets goeds te vinden is. Maar het is vooral degene die over enige humor beschikt, die die goede kanten ondanks alles steeds weer weet te vinden.

Het is altijd weer gemakkelijk dingen af te breken. Dat hebben vele gemeenten ook al ontdekt trouwens. Maar het blijkt heel wat moeilijker om daarvoor dan iets anders op te bouwen. Ons gevoel voor humor geeft in vele gevallen ook geduld, zodat wij er niet toe overgaan zaken af te breken, voor wij in staat zijn er iets anders voor in de plaats te stellen. Juist wanneer je weet te lachen met gebreken en tekortkomingen, ook van jezelf, zul je je dezen ook realiseren. Ook wanneer het jezelf betreft. En je kunt er zelfs een soort verdienste van maken, wanneer je er ook zelf om kunt lachen. Zo weet ik bv. dat meerderen onder u mijn betoog niet zo erg op prijs stellen tot nu toe. Ik vind dat zij toch nog meer dan genoeg krijgen voor de prijs, die zij ervoor betaalden, al is er een kans dat zij er genoeg van krijgen.

Voor het zover is, zou ik er op willen wijzen dat ik met al deze schijnbare onzin toch heel wat dingen heb gezegd, die waar, belangrijk en actueel zijn. Zelfs heb ik sommigen onder u mogelijk wat beter met zichzelf geconfronteerd, dan hen wel aangenaam was. Toch wil ik nog enkele opmerkingen maken: Weet u, waarom in deze dagen de seksuele voorlichting van kinderen zo bijzonder moeilijk is? De ouders weten niet meer wat de kinderen weten. De seksuele problematiek neemt trouwens ook heel erg toe. Er zijn te veel mensen die er zoveel over praten, dat zij er niet meer toe komen.

Deze opmerkingen zijn een kwestie van waardering mijnerzijds. Wanneer ik zeg dat het moderne onderricht faalt, zo zeg ik alleen maar iets, wat u reeds eerder hebt gehoord. U denkt dan waarschijnlijk aan allerhande nieuwe systemen. Ik meen echter dat je dan iets verder moet gaan met je commentaar, in de geest van: Wanneer men de kinderen alle verantwoording zou laten dragen die zij aankunnen, zouden de ouders zich minder zorgen hoeven te maken en de kinderen zouden de ouders beter begrijpen. Maar de ouders willen de kinderen onderrichten, opvoeden en gelukkig maken, niet begrijpen. Zo komt het dat de kinderen nu geen begrip meer hebben voor de wereld van de volwassenen. U ziet, dat ik zelfs hier wat speels blijf; toch zijn er weer enkelen die dit geen geslaagde opmerking vinden. Kennelijk raakt gevoel voor humor vaak bij anderen een zeer punt. Waarschijnlijk omdat de meeste mensen liever de werkelijkheid begraven dan haar onder ogen te zien. Waarbij deze begrafenis overigens gehouden wordt met een plechtstatig gezicht en vooral veel mooie en plechtige woorden.

Er zijn mensen die aan dit alles wel iets zouden willen doen. Zij provoceren dan. Maar hoe? Door zich op te stellen als rechters tegenover anderen. Dit, terwijl hun eigen gedachtegang in de meeste gevallen krommer is, dan ik bij mijn leven ooit ben geweest. Maar zolang je zelf nog droomt, uitgaat van wat zou moeten zijn en niet van hetgeen is, kun je geen rechter spelen. Hoogstens kun je leren lachen om jezelf en anderen en zo de werkelijkheid wat benaderen.

Provoceren schijnt voor sommige mensen te betekenen: anderen schokken. Ik hoorde kortgeleden van iemand die doodgereden werd, dat er in Amsterdam een galerie is, die hoofdzakelijk afbeeldingen van geslachtsdelen verkoopt - als kunst. Ik vraag mij alleen maar af, bij wat voor mensen dergelijke dingen aan de wand hangen. Stel je voor dat je ergens binnenkomt en zo een ding aan de muur ziet. Dan denk je toch ook: tjonge, heeft die een reserve nodig? Men meent wel, dat dit een psychologisch probleem is. Ik zie het anders: Deze mensen zijn, net als degenen die steeds weer blote blaadjes kopen, etalagekijkers, die zelden of nooit kopen en, zoals u weet zijn dat de lastigste klanten. Heb ik het mis? Mogelijk. Wanneer je tracht, de dingen met enige humor steeds weer vanuit je eigen standpunt te bezien, kun je je vergissen, dat is duidelijk. Maar in ieder geval kun je blijven glimlachen en zul je door de zaken, die je ziet, niet overdonderd worden.

Zeker. Het is gemakkelijk genoeg steeds weer te spreken over het kwaad dat ons allen besluipt. Maar door het zo ernstig te nemen erken je het kwaad niet slechts, maar je geeft het een stempel van erkenning en waarheid, je maakt het tot meer werkelijk dan het in feite is, je komt er toe maatregelen te nemen die erger zijn dan het kwaad zelf. Er was eens een put, die stonk. De mensen belden gemeentewerken op. Vijf mannen kwamen, gehuld in leren jassen, stelden vast dat het werkelijk de put was, die stonk. Kort daarop begon men alles open te breken. Er werd een geheel nieuwe riolering gelegd, die meteen op een ander hoofdriool werd aansloten. Kort daarop stonk de gehele wijk. Men had de zaak zeer ernstig genomen en daardoor niet allereerst naar een meer voor de hand liggende oplossing gezocht. In de put die stonk, lag namelijk een dode kat. Indien men die verwijderd had, was de rest niet nodig geweest en had niemand in de stank gezeten. Maar ja, niemand dacht eraan, dat een dergelijke geringe oorzaak voor die lucht aansprakelijk was. De mensen zoeken alles liever in grote, machtige, belangrijke zaken die het hen mogelijk maken vooral doortastend in te grijpen. Laat mij een wat absurd beeld geven, van de wijze, waarop zo iets kan verlopen.

Enkele ambtenaren blijken in hun reacties niet erg menselijk te zijn. Er komen daarover veel klachten. Men zou de betrokkenen op de vingers kunnen tikken. Maar neen. Men stelt, dat dit kennelijk een algemeen probleem is en stelt een departement in ter bevordering van de menselijke relaties tussen beambten en burgers. Na korte tijd worden de onmenselijke ambtenaren bevorderd, komen in leidende functies terecht op het betreffende departement en de rest kun je je wel denken. De mensen echter voelen zich op de duur machteloos en klagen maar niet meer, omdat het toch niets uithaalt. Probeer het dan liever met humor. Wanneer u een naamkaartje hebt, laat er op drukken: werkgever van beambten. Mogelijk dat zo iets, wanneer eenieder dit doet, zelfs iets uithaalt, zelfs al is het in de eerste plaats een grap.

Bedenk dat humor ook een wapen is, dat je de mogelijkheid steeds weer geeft anderen met hun eigen wapens te slaan. Zoals ook schijnbare eenvoud vaak veel bereiken kan en in vele gevallen een ontmaskering van bedoelingen mogelijk maakt. Indien iemand u werkelijke vrijheid belooft, wanneer u hem kiest, zou ik geen redeneringen beginnen te houden, maar eenvoudig een monster daarvan vragen. Vraagt iemand uw stem om sociale rechtvaardigheid te bereiken, geef u uit voor werkgever wanneer hij het voornamelijk heeft over arbeiders, voor werkman, wanneer hij voornamelijk spreekt over burgerplicht en vraag, of u eens een staaltje van die rechtvaardigheid van hem mag zien. Indien iemand u Gods woord verkondigen wil en beweert, dat hierdoor Gods wil op aarde verwezenlijkt wordt, vraag of hij een enkel voorbeeld aan kan wijzen van een kennelijke wens van God, die door zijn verkondiging in vervulling is gegaan.

Op deze wijze kunt u veel leren. En zo men beweert dat hij meer weet dan u, ontken dit niet, maar stel: Het is mogelijk. Maar kunt u dan misschien zo eenvoudig praten dat ik als gewoon mens kan begrijpen wat u werkelijk wilt en bedoelt? Neem bv. de veel gevraagde duidelijkheid in de politiek. Indien eenieder na een uitzending van een Kamerdebat degene die zich daarover druk maakte, een briefje zou sturen met de vraag bepaalde termen die hijzelf gebruikte, even te verduidelijken, zou u daarmee misschien bereiken dat deze man en mogelijk zelfs zijn collega's duidelijker gaan praten. Wat meer bijdraagt tot duidelijkheid dan afspraken waarvan de werkelijke betekenis door geheimgesprek toch onduidelijk blijft.

Het is waarschijnlijker dat men zou besluiten geen verdere Kamerdebatten uit te zenden. Maar dat zou dan een nog veel groter goed betekenen.

En zelfs wanneer u meent, al wat er nu is te moeten bestrijden, zou u zich moeten herinneren dat een lach iets is wat maar moeilijk bestraft kan worden. Tegen belachelijkheid bestaat haast geen verweer buiten meelachen. Elk argument kan met andere argumenten, juist of niet juist, bestreden worden. Elk geweld kan door groter geweld uiteindelijk verslagen worden. Maar wat kan men doen tegen de schaterlach van hen die de dwaasheid beseffen? Een lach blijft doorgalmen. Waarschijnlijk is dit de reden dat de meeste dictators het nijdigste zijn geweest op de mensen die geslaagde grappen op hun rekening wisten te verkopen. Want al sluit je de mond van de verteller, de grap voert een geheimzinnig leven, duikt overal weer op en doet steeds meer mensen nadenken over zaken en ze mogelijk zelfs beseffen, hoe de werkelijkheid is.

De wereld wordt geplaagd door dictators. Of je er om kunt lachen: Franco is een naam die steeds meer kost aan degenen die zo gestempeld worden. Frankrijk: een communistisch georiënteerd land, dat uiterst rechts geregeerd wordt door linksen die een lintje willen hebben. Formuleer alles als waar, maar altijd weer met gevoel voor het belachelijke. U zult zien dat dit het machtigste wapen is, wat een mens ter beschikking staat om zijn vrijheid te verdedigen. Blijf jezelf en blijf lachen om alle dwaasheden, besef ook steeds weer je eigen dwaasheden, daarmee kun je de maatschappij veranderen. De macht van de lach is veelal groter dan die van wapens en bommen. Bovendien heb je zelf altijd weer een beetje plezier in je leven.

Ja, de lach kan zelfs bijdragen tot een beter begrip voor de mogelijkheden in de defensie. Overigens: wanneer de Nederlanders hun defensie ernstig blijven nemen op de wijze waarop zij dit doen, hebben zij een machtig geheim wapen: wanneer hun tegenstanders beseffen wat die defensie werkelijk inhoudt, zullen immers de tegenstanders zich waarschijnlijk dood kunnen lachen. Indien echter alle Nederlanders eens een en dezelfde mentaliteit van vrijheidsliefde zouden kennen, zou men geen defensie in de huidige vorm meer nodig hebben. Het zou goedkoper zijn, en geen vijand zou daarin meer iets te lachen vinden. Indien elke Nederlander werkelijk ervan overtuigd zou zijn, dat zijn wijze van leven het enig goede, het enig waardevolle is, zou men zijn land mogelijk kunnen bezetten, maar door zijn gedrag zou hij zelfs zijn vijanden langzaam tot zijn medestanders maken, tot zij zijn wijze van leven en denken hebben overgenomen. Dit is al eens eerder vertoond op aarde.

Vraag: Maar wij zitten toch niet alleen in Nederland? Wij zitten toch in de NAVO?

Antwoord: Ik denk dat de NAVO de wereld wil verdedigen tegen een gevaar dat zo al lang niet meer bestaat, terwijl, wanneer dit gevaar toch reëel zou blijken te zijn, Nederland niet zou vallen onder de gebieden die door deze macht verdedigd kunnen worden. Wat mij dus ook al een lachertje lijkt.

Vraag: Tegen Rusland?

Antwoord: Het gevaar dat dit land zich met geweld nog meer ongezeglijke bondgenoten wil verschaffen, lijkt mij vergezocht. Rusland is volgens mij het werkelijke gevaar heus niet.

Vraag: Er hoeft maar een krankzinnige op een knop te drukken; dat kan toch niet?

Antwoord: Wanneer er in de wereld een krankzinnige op een knop drukt, zijn er naar ik vrees voldoende andere krankzinnigen die ook op knoppen zullen drukken; daar hoeven wij de Nederlandse defensie dan niet bij te halen, want dan blijft er toch niets over. Dat er de mogelijkheid is dat krankzinnigen op een knop zullen drukken, heeft men overigens te danken aan het feit dat men kennelijk geen vertrouwen stelt in eigen leven en daden, maar tracht zich mechanisch te verdedigen en zo een macht te vormen, die niet in overeenstemming is met alles waarvoor men beweert te leven en zo nodig dit leven te willen geven. Zover is het al gekomen dat men meer vertrouwen stelt in bommen en wapens, mits goed gebruikt, dan in mensen. En toch blijken zelfs op dit ogenblik vastberaden mensen het op te kunnen nemen tegen de wapens van een supermacht.

Om Mao te citeren: de krankzinnigheid van de mens is gelegen in het feit, dat macht nog steeds uit de loop van een geweer komt, of om een andere vorm van waanzin te noemen: het denkbeeld dat nucleaire defensie onvermijdelijk en noodzakelijk is.

Wat erop neerkomt dat je stelt: Wanneer mijn buurman brutaal wordt en ruzie met mij zoekt, pak ik hem beet en gaan wij samen naar het crematorium. Degenen die over de onvermijdelijkheid van de oorlog spreken, vergeten dat er altijd iemand zal moeten beginnen. Zij veronderstellen dat de ander dit in ieder geval zal doen en vallen dus zelf maar aan onder het motto: het is zijn schuld want hij dacht er over.... En wanneer de Russen hier werkelijk eens zouden komen, dacht u nu werkelijk dat dit zo verschrikkelijk zou zijn? Zij zijn ook mensen. Het is misschien niet aangenaam. Maar voor de meeste mensen zal er toch feitelijk in de eerste tijd maar heel weinig veranderen.

Reactie: Ik zit liever onder een Nederlandse regering.

Antwoord: Onder de Tweede Kamer is een kelder, dus er is wel een plaats waar u althans iets van uw wens waar kunt maken. Maar onthoudt wel het volgende: de regering waaronder je leeft, maakt voor de doorsnee mens niet zo heel veel verschil uit, tenzij men hangt aan het uitoefenen van macht over anderen of het bezitten en verwerven van dingen ten koste van anderen. Deze twee zaken maken immers het kenmerkende verschil uit onder verschillende gouvernementen. Mensen, die hun 'vaderland' verdedigen, moeten wel beseffen dat het niet werkelijk hun vaderland is, waar zij pal voor staan of sterven, maar een machtsstructuur. En de machtsstructuren die overal met zoveel elan verdedigd worden, in Rusland, in China, in Portugal, in de USA enz. zijn volgens mij de dood van de wereld niet waard.

Eens heeft Nederland zich verdedigd tegen de Duitsers, omdat "de eer van Nederland dit vroeg". Maar die "eer van Nederland" zat al snel in Londen en de instrumenten daarvan liggen begraven bij de Grebbeberg, soms zelfs neergeschoten door hun eigen officieren, omdat zij gek werden en wegliepen. Neergeschoten toen het niet meer nodig was vaak, zoals Rotterdam vernietigd werd, omdat de commandant van die stad niet tijdig begreep wat hij wel en wat hij niet kon doen, omdat hij altijd nog "de eer wilde redden" en hoopte, dat er toch nog wel een uitweg gevonden zou kunnen worden. De wereld gaat ten gronde aan het respect voor dit soort gezag, dat een vraagwaardige 'eer' stelt boven het leven van anderen.

Vietnam had al lang vrede gekend, wanneer er niet een zekere meneer Thieu was die door een bepaald orgaan van een bepaalde staat aan de macht was gebracht, een vreem figuur, die men niet wil laten vallen omdat dit orgaan hierdoor prestige zou verliezen, omdat staatslieden mogelijk hun naam zouden kunnen verliezen. Daarvoor sterven er dag in dag uit duizenden mensen. Inderdaad. Het zijn wel krankzinnigen die hier op de knop drukken en blijven drukken. Maar hoe komen zij aan die fatale macht, waaraan zij reeds zoveel hebben opgeofferd, tot de menselijkheid van hun eigen manschappen en officieren? Zij danken deze aan het feit dat er wapens zijn, dat er legers zijn, dat er steeds weer mensen zijn die met dergelijke middelen hun illusie willen bevestigen, dat zij beter zijn dan anderen. Neem mij niet kwalijk dat ik dit zo zeg. Ik weet dat ik fel en zelfs gemeen kan zijn, wanneer het nodig is. Mogelijk vraagt u zich af, of ik hier dan nog iets te lachen kan vinden.

Het kost mij moeite. Maar toch kan ik soms een glimlach niet geheel onderdrukken, wanneer ik mij realiseer dat de prestigebezeten mensen, die Vietnam onnodig lang in een meest bloedige oorlog dompelen, daarmee gelijktijdig het volk dat zij zeggen te verdedigen, ten gronde hebben gericht, hun eigen volk. Want door die oorlog vooral is er sprake van toenemend druggebruik, een verandering van mentaliteit, toenemende gewelddadigheid en misdadigheid in hun eigen land. Kort en goed: door hun strijd om de 'eer' en het 'prestige van hun volk' te handhaven, hebben zij gelijktijdig een interne strijd in hun gemeenschap veroorzaakt, die deze gemeenschap niet kan verdragen zonder ineen te storten of zich geheel te veranderen. In beide gevallen is het prestige, is de eer een achterhaalde zaak. Ik lach, al is het een wat pijnlijke lach, zoals ik pijnlijk lachen moet wanneer ik zie, dat er mensen zijn die bang om een enkel tikje op de neus te krijgen, liever de kans nemen om gedood te worden.

Maar van harte kan ik al lachen wanneer ik de mensen hoor die beweren dat wij allen offers moeten brengen om de wereld veiliger, vrediger, meer democratisch of iets anders te maken: ik zie steeds weer dat deze mensen voorzichtig doorlopen, wanneer er vlak bij hen iemand wordt mishandeld of zelfs vermoord. Deze mensen die anderen oproepen, om alle, desnoods het grootste offer te brengen voor veiligheid, vrede, menselijkheid, lopen in een dergelijk geval maar liever door, stellende, dat zij daarmee toch niets te maken hebben. Daar zijn immers anderen voor aangewezen? Je moet begrijpen, dat dit een van de meest belachelijke dingen is van deze wereld, een van de meest gevaarlijke zaken ook: De stelling dat het anderen zijn die hierin moeten beslissen, dat er anderen zijn die dit of dat moeten doen. Slaan daar mensen elkaar dood op straat? Doorlopen en zeggen, dat dat een zaak is voor de politie? Neen. Daar moet je ook zelf al het mogelijke aan doen. Is daar een oorlog? Daar moeten de politici maar de juiste houding vinden, zij moeten daar maar over beslissen. Neen verdorie, daar moet je zelf wat aan proberen te doen, hoe weinig het ook moge zijn.

Indien je je dit gaat realiseren, bezie je de zaak wel anders. U hebt te maken met een wereld vol van mense die mooi vaak edele vaderlandslievende of religieuze betogen houden, juist omdat zij zelf niets doen. Realiseer je, hoe vaak idealen alleen maar een verontschuldiging zijn voor hetgeen men in feite is en doet, bedenk eens goed hoe vaak edele leuzen niet gebruikt worden om zelfzuchtige bedoelingen te verbergen en lach dan eens niet, wanneer van eenieder weer van alles wordt geëist, "voor het heil van het vaderland". Luister naar de toespraken, kijk naar de feiten en zeg mij dan eerlijk: moet u werkelijk niet een beetje lachen, wanneer u al die plechtige woorden hoort en men u vertelt dat uw stem belangrijk is? Want vergeet een ding niet bij dit laatste. Uw stem is voor hen belangrijk, dat is waar. Maar zodra zij hem hebben, telt hij niet meer.

Moet u niet een klein beetje lachen, wanneer men u komt vertellen over de noodzaak van NATO, Warschaupact of andere verbonden? U spreekt over de noodzaak van een verenigd Europa, terwijl dezelfden gelijktijdig alles doen om een werkelijk doelmatig functioneren van die volgens hen zo noodzakelijke instellingen en verbonden kapot te maken? Vindt u het daarom werkelijk belangrijk en noodzakelijk, dat deze mensen weer nieuw kostbaar speelgoed kopen om te kunnen doen of zij een vijand verslaan of bommen gooien? Trouwens wat de luchtmacht betreft, wanneer zij werkelijk verstandig zijn, bouwen zij opnieuw die heel oude fokkertjes. Want die dingen zijn zo langzaam, dat een moderne snelle straaljager daarop bijna geen vat kan krijgen. Neen. Wanneer je de werkelijkheid van politiek en defensie bekijkt, kun je haast niets anders doen dan huilen en lachen tegelijk. Maar als je huilt, ben je geneigd bij de pakken neer te gaan zitten. Daarom: lach er mee.

Lach om de dwaasheden van deze wereld, zelfs al sterven er honderden, neen, duizenden mensen zinloos per dag. Lach om de dwazen die idealen als inzet maken van een politieke strijd, maar daarbij mensheid en menselijkheid kennelijk steeds meer uit het oog verliezen. Lach wat om de mensen die u spreken over de "noodzaak te leven in christelijk besef en bezinning" om daarna met snelheden over de wegen te rijden in hun voertuigen, waardoor zij eenieder in ernstig gevaar brengen en velen overlast bezorgen. Lach een beetje over mensen die spreken over "de economische noodzaken van ons luchtvaartbedrijf" en gelijktijdig meer luchtvervuiling en milieuvervuiling veroorzaken dan hun bedrijf ooit aan winst zou kunnen gaan opleveren, terwijl zij nu zelfs niet zouden kunnen functioneren, wanneer de staat niet steeds weer hun verliezen goed maakte. Realiseer je de zaken. Vraag je eens af, waarvoor, waarom? Waarom moeten er meer autowegen komen? Opdat u meer kunt rijden, opdat er nog meer auto's komen, opdat er nog meer auto's verkocht kunnen worden, er nog meer ongelukken kunnen gebeuren en de staat nog meer aan benzineaccijnzen zou krijgen? Dat is toch belangrijk, niet waar, dat de bossen daardoor sterven, telt dan daartegen toch niet? Ofschoon je, wanneer de wereld stikt in het blik, die bossen zelfs nodig hebt om even tot kalmte te komen.

Kijk eens naar al die dingen. Ik kan het ook ernstig zeggen, fel zelfs. U wilt graag Nederlandse zijn in Nederland? Indien Nederland een ware gemeenschap zou zijn, ben ik het met u eens. Maar zolang het een groep betweters blijft die steeds met elkaar spreken over wat er gedaan

zou moeten worden, zonder het noodzakelijke nu te doen, alleen maar omdat men pretendeert te ver vooruit te zien, zodat men niet meer ziet wat de mensen aan problemen voor de voeten ligt, dan weet ik niet, of je daar nu werkelijk zo trots op kunt zijn. Maar Nederland is een waarlijk democratisch land? Zeker, je mag denken en zeggen wat je wilt, zolang je maar doet wat anderen je zeggen te doen. Iedereen mag inderdaad alles zeggen, zolang hij maar geen gevolg geeft aan zijn eigen woorden. Een wat vreemde toestand, nietwaar? Dergelijke dingen kun je overigens niet alleen over uw land zeggen. Je kunt voor elk land apart soortgelijke dingen noemen. Ik zou bv. kunnen zeggen dat in België een groot deel van de taalstrijdproblemen indirect worden versterkt door een reeks belangen van de Union Minière. Daar zou je kunnen zeggen, dat in België een aantal staatslieden - niet allen, maar meerdere - de gargouilles zijn aan de kathedraal van het kapitaal. Wanneer u dit en dergelijke dingen overweegt, komt er dan ook voor u niet een ogenblik, waarop u zich afvraagt: NATO, E.E.G, enz. wat kunnen zij ons brengen? Komt er dan ook voor u niet een ogenblik, waarin u zich afvraagt of u, onder het aanhoren van vele mooie leuzen, niet de ondergang van de mensheid aan het betalen bent?

Vraagt u zich nooit af of men, in naam van Christus, de democratie, het volksbelang en dergelijke mooie leuzen op de duur niet alle menselijkheid in de samenleving aan het onmogelijk maken is? Ik meen dat je je dergelijke vragen eens moet stellen. En indien dan de conclusies misschien wat bitterder zijn dan je had gedacht, kijk dan eens naar jezelf en besef, hoe ook jij je door emoties, door aangeleerde praat, mee hebt laten slepen en lach eerst eens wat om jezelf. Want dan kun je zien zonder er nijdig over te worden, hoe ook anderen zich op een soortgelijke wijze mee laten slepen. Dan kun je gaan begrijpen hoe belachelijk deze reidans der dwazen, die 'geordende maatschappij' wordt genoemd - verkeerdelijk overigens - vaak wel is.

Eigenlijk wordt het een wat zielig betoog, wanneer ik het alles zo ernstig stel. Ik had het liever wat leuker gehouden. Aan de andere kant hebt u mij misschien wakker geschopt en mij een paar dingen laten zeggen, die zo gezegd moesten worden om duidelijk te zijn, al had ik het liever op een andere wijze naar voren gebracht. Ik moest mij verweren en ik heb dit gedaan met felheid, maar toch niet geheel zonder enige humor. Want ook ik ben in het verleden eens een soort profiteurtje geweest vol van edele begrippen, dat uiteindelijk aan zijn handel dacht en niet aan God, de gevestigde orde, de democratie of iets dergelijks.

Ook ik kauwde na, wat anderen mij voorgekauwd hadden en voelde mij idealistisch. Ik was zeker niet beter dan jullie nu zijn. Alleen heb ik afstand gewonnen van allerhande denkbeelden die mij vroeger beheersten, zoals bv. dat je respect moet hebben voor je meerderen. Ik heb nu respect voor eenieder, die zijn meerwaardigheid aan mij bewezen heeft. Maar iemand die mij zegt mijn meerdere te zijn zonder dit ook te bewijzen, vind ik nu maar een belachelijke figuur. Mogelijk vindt u deze vorm van gezagsontkenning bij mij wat vreemd. Maar aan de andere kant: wanneer u eens nagaat hoeveel mensen op uw wereld vooral uiterst deskundig spreken over zaken waar zij niets vanaf weten, zult u toch een glimlach niet geheel kunnen onderdrukken. En wanneer u ontdekt waar de gaten in de praat van dergelijke mensen zitten, kunt u dan werkelijk verder hun gedoe aanzien, zonder stil te lachen?

Kunt u dan niet een klein beetje lachen om de schijn van belangrijkheid in bv. de NATO, lachen om de wijze waarop de daarbij betrokken mensen zichzelf zien als beschermers en redders van een wereld, terwijl de wereld die zij denken te beschermen en handhaven, in wezen al niet meer zo bestaat? Er zijn zovele voorbeelden van een dergelijk gedrag. Zo is het voor mij een vreugde te zien hoe partijen die de oude orde ten koste van alles beweren te willen handhaven, de partijen die enkele jaren geleden nog niets liever hadden gedaan dan al het langharige tuig te millimeteren, reeds nu zelf langharige representanten naar voren brengen voor de Kamer. Wanneer u dit beseft en een van deze coryfeeën ziet staan, de te lange haren netjes naar achteren geborsteld, zodat het boord regelmatig geschuierd wordt, komt er dan niet ergens een stille lach in u op? Of wanneer u een van de oude garde, type 1900, inclusief streepjespantalon, vest, horlogeketting en een jas, die net nog geen pandjesjas is, hoort spreken over de noodzaak tot progressief denken, welt er dan niet ergens een verborgen pret in u op?

Zelfs wanneer ik sommige van onze sprekers bezig hoor over de bittere noodzaak en de erkenning enz., zo weet ik wel, dat zij gelijk hebben en kan mijzelf toch niet beletten te denken: jongens, waarom moet de waarheid toch steeds weer tot zalf verwerkt worden, wanneer je ze aan de man meent te kunnen brengen.

Overal vind ik de mogelijkheid tot reageren, de gelegenheid tot lachen. U bent het misschien niet met mij eens, of vindt dat ik de zaken nog wel wat scherper had kunnen stellen. Ga uw gang, lach maar om mij. Ik gun het u. Maar kijk even in de spiegel en lach meteen even een klein beetje om uzelf, om uw eigen geëngageerdheid, zo goed als over uw z.g. conservatisme, om uw gevoelens van groepsgebondenheid, zo goed als om uw denkbeeld wereldburger te zijn. Want u brengt het wel tot burgerlijkheid, maar verder komt u er gemeenlijk ook niet mee. Lach maar, mensen, omdat wij allen, geest zowel als stof, zo graag meer zouden zijn dan wij zijn en steeds weer meer willen doen dan wij kunnen, en juist daardoor elke keer weer een figuur slaande. Want indien wij beseffen, hoe vaak wij in wezen een belachelijk figuur slaan, doen wij een stap voorwaarts in de richting van een werkelijk bereiken.

Mijn aanbeveling is ook voor u, nogmaals: wanneer u iets wilt doen, doe het met een lach, niet met loden ernst of wapens zelfs. Wie bommen gebruikt, roept alleen maar meer geweld op, maar wie een lach bij anderen weet te doen ontwaken, vindt iets dat tegen scheidsmuren zelfs krachtiger werkt dan de bazuinen van Jericho tegen de muren van die stad. Lach: geopenbaarde belachelijkheid is een wapen, waar uiteindelijk bijna niets tegen bestand is. De belachelijkheid immers laat illusies en schijnbeelden ineensinken, maakt schijnkapitalen weer tot het schijn-goud, dat zij werkelijk zijn. De lach dwingt de waarheid zich te openbaren die nu verborgen is achter de schuttingen, beschilderd met mooie idealen.

Daarmee heb ik het mijne gezegd. Maar zo even vroeg ik u mij even door te laten spreken. Nu kunt u op elk gewenst punt van ons onderhoud terugkomen.

Vraag: Mag een klein landje als Nederland zijn eigen vrijheid niet behouden zonder vervelende bezettingen?

Antwoord: Laat ons eens een paar feiten bezien. Nederland is bezet geweest. Dat was heel erg. Een deel van het volk erkende zijn eenheid als groep en heeft zich hiertegen herzet. Nederland werd bevrijd. Nu hebben zij meer te eten, meer mogelijkheden, maar zij zijn minder een volk en kunnen de vreugden van saamhorigheid minder appreciëren dan tijdens de bezetting. Kennelijk was de bevrijding van Nederland gelijktijdig het einde van de eensgezindheid onder de Nederlanders.

Bij dit alles gaat het niet om de vraag, of een vrij Nederland mogelijk is. In deze wereld is een vrij Nederland n.l. niet mogelijk, Nederland is ook nu niet vrij. De mensen denken misschien dat zij alles nu zelf regelen en doen, omdat er geen vreemde uniformen in de straten zijn. Maar er wordt pressie uitgeoefend en er wordt zo veel bereikt, dat dit in feite tegen de belangen van het land en zijn burgers strijdt. Er worden nu geen joden weggevoerd. Integendeel: velen vinden en vinden in dit land een toevlucht. Toch worden de mensen die bepaalde belangen zouden schaden, wel degelijk weggewerkt, alleen minder gewelddadig en geruislozer. Dit realiseert men zich niet. Eens was uw volk uiteengevallen in twee groepen: degenen die met de Duitsers heulden en degenen die zich Nederlander wilden voelen ten koste van alles. Deze laatsten waren in de oorlog een werkelijke eenheid, werkten samen, vertrouwden elkaar. In 1946 waren de leden van deze groepen echter reeds weer tot elkanders vijanden geworden, bestreden elkaar zoals zij eens de bezetter bestreden hadden, zij het met wat andere middelen. Zo. Degenen die zich over dit alles ergeren, krijgen nu even de gelegenheid zich verder te ergeren. Maar nu: een, twee drie, gaan wij ons oefenen in verdraagzaamheid.

Vraag: Ik begrijp geloof ik nu wel wat u bedoelt. Maar is er dan geen positieve lijn die u ons kunt geven?

Antwoord: Ik heb geprobeerd dit te doen en wel: Wees eerst eens mens en probeer niet anderen naar je inzicht te dwingen, maar leer wel duidelijk te maken wat bespottelijk is in de houding

van anderen, terwijl je de moed hebt om ook te lachen om eigen ridiculiteit, dan heb je tevens een middel gevonden om als mensen met anderen tezamen te gaan in een werkelijke vrijheid.

Een werkelijk in vrijheid samengaan van mensen kan alleen bereikt worden op grond van hun eigen wezen, niet op basis van wetten die hen door anderen worden opgelegd. Ik meen dat dit alleen mogelijk is, wanneer wij bereid zijn om bij onszelf de leuzen weg te nemen, waarmee wij ons voor anderen denken te vermommen.

Dit was de kern van mijn betoog. Ik heb Nederland niet willen afbreken. Maar het is nu eenmaal een land dat zich niet kan verdedigen, zelfs niet tezamen met anderen. Uw land kan zichzelf alleen verdedigen, wanneer het bereid is dit te doen door voor anderen tot slagveld te worden en zelf ten onder te gaan. Dat is de enige mogelijkheid. Want wanneer uw land tot slagveld wordt in een moderne oorlog, is er ook geen Nederland meer - en waarschijnlijk zijn er ook geen Nederlanders meer behalve dan een regering in den vreemde.

Wat de politiek betreft, heb ik getracht duidelijk te maken dat het uiteindelijk niet zo belangrijk is welke lettercombinatie nu aan het bewind komt, mits er maar sprake is van mensen die niet al te zeer overtuigd zijn van hun eigen visie en belangrijkheid, maar mensen, die zich willen wijden aan de noden die nu, direct, overal bestaan. Zoals ik dacht dat vakbonden pas werkelijk goede vakbonden zouden zijn, wanneer zij eenieder ook duidelijk zouden weten te maken dat een werknemer zonder werkgever ook niets is en zo een eenheid zou kunnen brengen, gebaseerd op begrip voor wederzijdse wensen en belangen, niet alleen in de top, maar overal, bij alle leden. Dit is mijn opzet geweest en als zodanig dacht ik toch wel positief van benadering. Maar ik heb daarbij steeds herhaald, wanneer je iets dergelijk waar wilt leren maken, moet je ook leren lachen, om jezelf zowel als om de rare schaats die anderen vaak rijden.

Eerst wanneer mensen andere mensen willen en durven zien zoals zij zijn en ook zichzelf durven zien, voor wat zij zijn, is er een mogelijkheid dat de mensen samenkomen en zelfs een wereld-eenheid in vrede bereiken. Maar zolang wij lege formules tussen onszelf en anderen laten staan, zolang wij geweld prediken of bepaalde zaken ten koste van alles willen verdedigen zonder ons af te vragen, of zij inderdaad dit ook waard zijn, of het zinrijk is, richten wij onszelf langzaam ten gronde en dragen wij ertoe bij, dat steeds meer mensen moreel zowel als materieel ten gronde zullen gaan, om van geestelijke zaken nog maar te zwijgen.

Vraag: Is uw stelling dat humor veel kan doen, niet wat illusoir, wanneer wij zien wat er in Noord-Ierland gebeurt?

Antwoord: Ook hier is naar ik meen een gebrek aan zin voor het belachelijke, voor de werkelijke toestand, aansprakelijk. Anderen kun je natuurlijk deze zin voor het betrekkelijke niet bijbrengen maar je kunt haar zelf bezitten en daardoor vaak veel ten goede bereiken. Ik geef u maar een enkel voorbeeld. Ik zou er vele kunnen geven, maar dan wordt dit betoog helemaal te lang. Bij de Bogside bekogelden jongeren en enkele vrouwen Engelse militairen, die dit natuurlijk ook niet zonder meer zouden nemen. Opeens loopt een van de oudere militairen, een schild voor zich houdende, naar voren en roept tot een van de vrouwen die stenen werpen: Zeg, honey, gooi die stenen eens wat vlugger, dan heb je tijd om een kopje thee voor me te maken, "for that is what I need most now". Het incident flauwde aanmerkelijk af en verliep. Want ook de andere kant moest even lachen en wilde kennelijk de man die zoveel zin voor humor had, niet schaden. Beide partijen trokken zich terug, wat voor enkele mannen die het incident hadden uitgelokt, een hele teleurstelling was. Zij hadden gehoopt dat de Engelsen op zouden rukken, zodat zij er enigen dood zouden kunnen schieten. Waarschijnlijk bleven door die ene gekke opmerking dus meerdere mensenlevens gespaard.

Ik dacht dan ook, dat, zo niet de protestanten, de katholieken en de Engelsen zichzelf hier niet zo bloedig ernstig zouden nemen en de tegenpartij niet zonder meer zouden haten, maar ook de andere menselijke kant van de tegenstander zouden blijven zien, veel geweld zou verdwijnen, zodat de werkelijke doordrijvers al snel alleen zouden komen te staan en op de duur de anderen zelfs tegenover zich zouden vinden.

Ik beweer niet, dat het gehele probleem met een paar grappen opgelost zou kunnen worden, maar er zijn voldoende indices te vinden die het mogelijk maken te verklaren, dat daar, waar een mens nog gevoel voor humor heeft, men zelfs zeer precare situaties ten voordele van allen de baas kan blijven. Indien u meent dat ik zwets, zou ik u willen raden eens te gaan praten met enkele van die oude brigadiers van politie. Niet met jongeren, want moderne politiemensen kennen de kunst niet meer. Vraag die oude kerels die hun laatste jaren voor het pensioen met schrijfwerk volmaken, dan maar eens, hoe vaak zij met wat humor gevaarlijke situaties opgelost hebben. Zij zullen u vertellen, dat je met geduld en gevoel voor humor vaak veel meer bereikt dan door meteen klaar te staan met pistool of gummiknuppel.

Dat is kennelijk voor u voldoende, dus laat ik het er maar bij. Sommigen onder u zullen nu wel halleluja roepen. Ik ben blij ook hen een vreugde te bereiden. Anderen zullen mogelijk denken dat er in mijn argumenten toch wel iets zou kunnen schuilen. Hen wil ik zeggen: Probeer het eens. Probeer eens wat meer te lachen en u wat minder te ergeren. Misschien zult u ontdekken, dat dan menige reden tot ergernis voor u wegvalt, terwijl u leert met anderen tezamen te lachen. En dat lijkt mij een heel belangrijk iets in het menselijke leven.

Goedenavond.

ESOTERIE

Goedenavond, vrienden.

Tjonge jonge, wat zijn jullie bezig geweest. Maar het tweede gedeelte van de avond mag ook nu wat meer esoterisch van aard zijn, zoals u mogelijk weet.

Ik heb mij wel eens afgevraagd: Hoe komen de mensen en ook wij in de geest eigenlijk aan al onze denkbeelden? Wij weten dat dit onze waarheid is, dat dat zo hoort en zo is. Wanneer wij onszelf gaan zoeken en in onszelf naar God gaan zoeken, zitten wij altijd weer met hetzelfde verhaal: Wij voelen dat wij iets gedaan hebben, wat niet goed was. Wij vragen ons niet af of onze daad nu werkelijk enig verschil uitmaakt of niet. Neen. Het hoort zo niet. Zoals wij ons niet afvragen, of de werkelijkheid, die zich naar wij menen, in ons manifesteert, nu ook werkelijk zo is, zoals wij ons denken. Neen. Wij hebben nu eenmaal een bepaald concept en wanneer de werkelijkheid zich in ons openbaart, dient dit zus en zo te gebeuren.

Daarom heb ik die dingen eens nagegaan en kwam tot de volgende conclusie: Bij de mens speelt natuurlijk ook het verleden en het voorbestaan wel een rol. Maar van jongs af aan wordt hij op aarde met bepaalde denkbeelden geconfronteerd. Zo is het rechterhandje altijd het goede handje, deze partij is altijd de goede en gene de slechte, deze godsdienst is de waarheid en al het andere is afgoderij. Dat wordt zo van geslacht tot geslacht overgeleverd en elke keer, wanneer de mens probeert om de werkelijkheid te vinden zit hij met het rechterhandje, de partij, de waarheid, kortom, met alle dingen die men hem aangepreft heeft. Een mens probeert wel zelfstandig te denken, maar is zo gewend om bepaalde associaties te maken, dat hij gewoon niet in staat is daarvan los te komen. Wanneer hij denkt aan God, de grote Bouwmeester, of hoe hij het ook noemt en een bepaalde achtergrond heeft - in uw land vaak protestant of katholiek - zo zal hij het beeld daarvan stellen volgens de normen van zijn achtergrond. Hij kan eenvoudig niet anders.

Als je geel zegt, heb je een bepaalde kleur voor ogen en wanneer je God zegt, heb je een bepaald soort God voor ogen. En juist, omdat ideële beelden en normen zo moeilijk te controleren zijn, ben je geneigd deze nog veel vaster en met minder voorbehoud te aanvaarden dan alles wat je zintuigelijk waarneemt. Zintuigelijk kun je uiteindelijk nog wel eens ontdekken dat er toch wel heel veel tinten geel zijn. Maar je zult nooit er toe komen om te zeggen dat er toch wel heel veel tinten waarheid bestaan. Er is maar één waarheid. Punt.

Ik heb daarna getracht de geestelijke processen van de mens en de geest na te gaan en had eerlijk gezegd verwacht voor het ontleden daarvan meer tijd te krijgen, dan mij nu helaas maar gegeven is. Wat blijkt? De innerlijke beleving is een waarheid, die wij zelf kleden. De waarheid blijft zichzelf, ongeacht de wijze, waarop wij haar ideëel, religieus of anderszins vertalen. Dit betekent niet dat er meer dan één absolute waarheid hoeft te bestaan. Het maakt echter wel duidelijk dat wij deze waarheid eerst werkelijk kunnen beleven en erkennen, wanneer wij door de vorm, ons denkbeeld ervan, heen kunnen dringen. Wij kunnen dan bv. niet meer zeggen: "onze kerk is de waarheid", maar wij kunnen wel zeggen: "in de termen van onze kerk is ook voor ons de waarheid te omschrijven". Men dient hieraan echter toe te voegen: deze waarheid blijft echter steeds zichzelf en kan niet door onze terminologie beperkt of veranderd worden.

Dit bracht mij, om de lange verhalen maar wat korter te houden, weer tot de conclusie dat de meeste mensen niet in staat zijn, ook niet tegen zichzelf, waarlijk te zeggen wat zij werkelijk denken en waarlijk ervaren. Wat de mensen tot zich zeggen, wat zij omtrent de waarheid ervaren, drukken zij uit in termen, die zij ontleend hebben aan anderen, bv. aan de bijbel, een theologisch studieboek, een werk over sociologie, psychologie e.d., of desnoods aan een hoofdartikel in een krant. Kortom: de termen zijn nu hen eigen, maar werden door hen ontleend. Daarmede drukken zij hun gedachten wel uit en geven zij voor zichzelf op een voor hen aanvaardbare wijze vorm aan hun gevoelens. Het jammere hierbij is, dat zij niet beseffen dat hetgeen zij doen niet een ervaren van de waarheid is, maar slechts het vormgeven daaraan op een voor het ik bevredigende wijze middels bouwstenen, die anderen eerst nog geleverd hebben.

Wanneer je in jezelf de waarheid ervaart en deze voor jezelf gaat definiëren, maak je niet iets wat tot dan toe onzichtbaar was, zichtbaar, maar je begrenst het door er a.h.w. iets tegenaan te gooien en zo de grenzen ervan vast te stellen. Er bestaat een roman met de titel: De onzichtbare Man. Hierin komt een scène voor, waarin de onzichtbare man zich door nevel moet bewegen en zo voor anderen zichtbaar is. Ik dacht dat, wanneer wij God ontmoeten, wij niet waarlijk God zien, maar eerder de uitsparing die hij in de nevel van onze verwachtingen, gedachten en denkbeelden veroorzaakt. De vraag is alleen maar, of wij dan ook kunnen begrijpen en aanvaarden, dat het beeld dat wij op deze wijze hebben verkregen, geen werkelijk beeld, maar eerder een negatief van de werkelijkheid is. Volgens mij ligt juist hierin voor ons de grote moeilijkheid.

Naar ik meen is dit punt zowel actueel als esoterisch van belang. De totaliteit van het menselijk denken wordt uitgedrukt in een zeer grote diversiteit van termen. De mensen nu verdedigen eerder de termen dan de werkelijkheid van hun menszijn. Zij verdedigen uiterlijkheden in plaats innerlijke waarden te begrijpen. De meeste mensen zijn zelfs van mening dat iets eerst eens buiten het ik geregeld en vastgelegd moet zijn, aler men daar innerlijk verder mee zal kunnen gaan. Mij lijkt dit laatste vooral wel de grootste fout, de grootste dwaasheid ook die een mens kan begaan. Op het ogenblik dat ik in mijzelf een waarheid erken, ongeacht de formulering die ik daar tijdelijk voor gebruik, zal ik die waarheid in zichzelf kunnen uitbeelden en tot een deel van mijn wezen maken. Daarbij is innerlijk beseffen en beleven van belang, geen uiterlijke formulering, vastlegging of de erkenning daarvan door anderen.

Om het nog eens eenvoudiger te zeggen: Ofschoon niet elk ding op zich God is, is God in alle dingen de essentie. Indien ik de essentie God in alle dingen erken, zullen hun uiterlijkheden of formuleringen mijn harmonie met die essentie niet kunnen verstoren. Indien ik in alle termen, die overal gebruikt worden, steeds weer een bepaalde waarheid zie, moet ik deze waarheid in mijzelf trachten te beleven. De omschrijving ervan is dan immers verder niet belangrijk meer.

Ik dacht dat vele mensen met heel verschillende woorden in deze dagen precies hetzelfde bedoelen. Ik meende dat heel veel mensen die innerlijke ervaringen hebben, soms zelfs heel belangrijke ervaringen, daarvoor allereerst termen zoeken en zo niet begrijpen, niet erkennen en herkennen, dat, wat in hen bestaat en leeft, in zoveel anderen eveneens bestaat en leeft.

Nu ben ik voor mij zeker ook niet volmaakt of alwetend. Ik heb echter het volgende geprobeerd: Kijk eens door de uiterlijke normen heen. Wat gebeurt er, wanneer je niet meer je afvraagt welk begrip, welke woorden zijn de juiste, maar alleen welk gevoel het juiste is. Naar mijn ervaren blijkt, dat, zo eenmaal in het gevoel de beleving aanvaard wordt, een harmonie ontstaat, waarbij woorden definities en dogma's niet meer van belang zijn. Ik meen dat wij door dit gevoel niet alleen maar een harmonie met anderen verkrijgen, maar bovendien een krachtbron in onszelf ontdekken, waardoor wij vanuit onszelf en onze gedachtewereld uitgaande, nog meer kunnen zijn voor anderen, dan wij dachten.

Ik heb zo voor mijzelf vaak het gevoel, dat wij een fout maken, wanneer wij t.a.v. hogere waarden als bv. God, eeuwigheid innerlijke werkelijkheid, het verstand beschouwen als beslissend. Het verstand is een instrument, niet essentie, niet arbiter. Ons verstand kan over vele dingen niet oordelen. Ons bewustzijn is eenvoudig te beperkt, om vele dingen te kunnen beseffen. Wij mogen van bewustzijn en verstand natuurlijk wel gebruik maken. Maar wij mogen niet daaraan de waarden in en rond ons zonder meer toetsen en onderwerpen.

Wij moeten proberen om in waarheid te leven. Dan is het ook niet meer belangrijk, hoe die waarheid buiten ons door anderen schijnbaar beleefd wordt of wordt uitgedrukt. Zoals het niet belangrijk is, dat anderen voor dit ervaren mogelijk geheel andere woorden gebruiken en daartoe komen met geheel andere methoden. Wanneer wij onszelf kunnen zijn en de waarheid beleven, die in ons bestaat, zo zullen wij naar ik meen te mogen veronderstellen, vanzelf de nodige harmonieën wel vinden. Wanneer wij dan de juiste woorden daarvoor niet kunnen vinden, zo zwijgen wij voorlopig, tot wij iets vinden, dat volgens ons juist is.

Zoals u begrijpen zult, zou ik mijn betoog ook op dit punt graag wat uitvoeriger hebben gehouden. Maar gezien de beperkingen van de tijd moet ik reeds nu naar mijn eindconclusie toe gaan werken.

Het is onmogelijk in redelijke termen of logische samenhangen de werkelijkheid uit te beelden, die in ons bestaat en waarvan wij ook deel uitmaken in de kosmos. Het is daarom niet doenlijk onszelf, ons leven, of het leven van anderen en de daden van anderen alleen aan de hand van redelijke of logische normen te beoordelen. De waarheid die wij in onszelf bezitten, is voor ons toegankelijk op ogenblikken dat wij niet trachten haar tot conformiteit te dwingen met ons vermogen tot omschrijven en uitdrukken. Wanneer wij de waarheid die wij in onszelf kunnen vinden, echter willen aanvaarden en beleven, zoals zij is, weten wij dat zij bestaat, zelfs als vinden wij vaak niet de mogelijkheid iets te zeggen van het hoe en waarom, en zelfs maar aan te duiden op welke wijze precies wij haar ervaren.

Wanneer wij ons beroepen op de kracht die in ons bestaat, op de waarheid die zich ook in ons openbaart, en daarbij deze waarheid en kracht zelf actief laten zijn, zonder ze aan onze beperkte vermogens te onderwerpen of maar te willen onderwerpen, zullen wij wegen vinden voor wat men innerlijke bewustwording noemt en evenzeer wegen en mogelijkheden ontdekken om de kracht en kwaliteiten van dit Hogere buiten ons te manifesteren.

Ons geloof mag geen geloof zijn in formules. Wij moeten innerlijk beleven, zodat het geloof een innerlijke beleving betekent, waardoor een aanvaarding ontstaat die, hoezeer zij ook onlogisch dan wel emotioneel schijnt te zijn, voor ons de toegang betekent tot een begrijpelijker, grotere en meer aanvaardbare wereld, waarin wij kunnen leven. Daarnaast betekent dit voor ons het langzaam erkennen van een geheel van vele werelden en krachten, die wij vagelijk vermoeden of soms zelfs betreden, zonder echter de termen te kennen die hiervoor juist en passend zijn.

Men heeft eens gezegd dat je God boven alle dingen lief moet hebben. Ik heb toen gezegd dat dit onmogelijk is daar de mens, wanneer het erop aan komt, niets meer liefheeft dan zichzelf, zeker geen onzichtbare zaken. Nu echter heb ik erkend dat de mens die zichzelf liefheeft en daarbij niet zichzelf zoekt in de beperkte termen van zijn wereld, in wezen zijn God liefheeft.

Ik heb geconstateerd, dat juist hierdoor de daden die de mens stelt, ook niet de uitdrukking van zijn ik alleen zijn, maar mede een uitdrukking van die Godheid.

Ik vond dit uitermate belangrijk. Ik besef deze zaken in mijzelf natuurlijk helderder dan ik daaraan uitdrukking kan geven, maar meende toch ook hier een mogelijkheid tot harmonie te moeten zoeken met het Alzijnde, zoals dit in u leeft, zelfs indien dit betekende dat mijn betoog zou volgen op iets, wat ik toch een tamelijk hectisch uurtje zou willen noemen.

Want, mijne vrienden, wanneer wij niet in onszelf het onzegbare, het onkenbare durven ontmoeten en aanvaarden, zo vraag ik mij af of wij ooit een werkelijkheid zullen kunnen en durven beleven die door de leegte van uiterlijke vormen dringende, ons bewust maakt van de zin van het bestaan en ons de kracht en ook de vreugden van het werkelijke bestaan zal doen kennen.

Ik dacht dat dit voldoende zou zijn. Wat mij brengt tot het einde van mijn bijdrage.

Wat ik bracht, was mijn waarheid. Ik kan uw waarheid niet omschrijven, maar de kern van uw waarheid en mijn waarheid is een en dezelfde. Hoe wij ook zijn, wat wij ook doen, waar wij ook gaan, het is één kracht, één waarheid, die het mogelijk maakt. In die waarheid zullen wij elkander ook altijd weer ontmoeten.

Hopelijk vergeeft u mij deze laatste woorden. Zij zijn voor mij niet alleen een geloofsbelijdenis, maar ook een weten, omdat ik, in mijn huidige toestand en wereld, daarvan reeds iets heb mogen aanvaarden.

Ik dank u voor uw aandacht en wens u een goeden avond.

d.d. 20 oktober 1972